

PETER MARIOT

REGIONÁLNE ASPEKTY AKCEPTOVANIA NOVÝCH SUBJEKTOV NA SLOVENSKEJ POLITICKEJ SCÉNE

P. Mariot: *Regional aspects of acceptation of the new subjects in the Slovak political arena.* – Geografie – Sborník ČGS, 109, 1, pp. 1–14 (2004). – The author observes specific features of the regional picture of support to five political parties, which emerged as new and obtained chairs in the Slovak Parliament in the years 1999–2002 (Tab. 1). He uses the index of openness (*Io*) computed for each community as the sum of bal values for the individual parties (Tab. 5) to express regional differences in the willingness of voters in different regions of the Slovak Republic to accept these new political subjects. The communities with a high index of openness values (*Io* from 20 to 29) are found above all in the administrative region of Košice (Fig. 6), while the “openness” of electors increases from the west to the east and with increasing population in the settlements of the Slovak Republic.

1. Geografické výskumy volebných preferencií na Slovensku

V slovenskej geografickej literatúre sa prvé hodnotenia volebných výsledkov objavili až po zmenách, ktoré priniesli udalosti na koncu roka 1989. Uviedla ich štúdia P. Mariota (1991). Autor v nej detailne (na úrovni obcí) predstavil štruktúru priestorovej diferenciacie podpory politických subjektov, ktoré vo voľbách do Slovenskej národnej rady (jún 1990) získali kreslá v slovenskom parlamente. Súčasne identifikoval činitele, ktoré najvýraznejšie ovplyvňujú regionálnu štruktúru politických preferencií na Slovensku (rozmiestnenie maďarského etnika, religiózna štruktúra obyvateľstva, rozdiely vo volebnom správaní mestského resp. vidieckeho obyvateľstva).

V nasledujúcich rokoch sa uskutočnili ďalšie parlamentné (1992, 1994, 1998, 2002), komunálne (1994, 1998, 2002) a jedny prezidentské voľby (1999), ktoré vytvorili vhodnú základňu na to, aby sa orientácia geografického pohľadu na výsledky volieb na Slovensku úspešne rozšírila. V súčasnosti sú k dispozícii nielen viaceré celoštátne orientované regionálne pohľady na volebné preferencie obyvateľstva SR (Brunn, Vlčková, 1994 Mariot, 1993, 1994, 1997, 1998, 2000, 2003 Vlčková, 1997), ale tiež analýzy niektorých špecifických črt volebných výsledkov, k akým patrí napr. stabilita územia volebnej podpory, správanie maďarského etnika, volebné preferencie mestského obyvateľstva, účasť na voľbách, vzťah volebných preferencií a religiozity, polohy administratívnych celkov, nezamestnanosti, či náčrt modelu politickej scény na Slovensku.

V tomto príspevku chceme rozšíriť okruh geograficky orientovaných výskumov volebných preferencií obyvateľstva SR o pohľad na regionálne aspekty

Tab. 1 – Volebné výsledky nových politických subjektov

Politický subjekt Strana	Parlamentné voľby	Hlasy (abs.)	Hlasy (%)
Združenie robotníkov Slovenska (ZRS)	1994	211 321	7,34
Demokratická únia Slovenska (DÚ)	1994	246 444	8,57
Strana občianskeho porozumenia (SOP)	1998	269 344	8,09
Aliancia nového občana (ANO)	2002	230 309	8,01
Smer	2002	387 100	13,46

charakterizujúce akceptovanie nových subjektov na slovenskej politickej scéne. Využívame pri tom skutočnosť, že od roku 1994 sa pri slovenských parlamentných voľbách objavil vždy aspoň jeden nový politický subjekt, ktorý v celoštátnom meradle získal takú intenzívnu podporu voličov, že prekročil hranicu 5 % počtu platných hlasov, potrebnú na získanie kresiel v Národnej rade Slovenskej republiky (NR SR). Vo voľbách roku 1994 to bolo Združenie robotníkov Slovenska (ZRS) a Demokratická únia Slovenska (DÚ), roku 1998 Strana občianskeho porozumenia (SOP), v parlamentných voľbách uskutočnených na jeseň 2002 Aliancia nového občana (ANO) a Smer. Prehľad volebných výsledkov týchto nových strán prináša tab. 1.

Základnú databázu pre naše analýzy tvorili údaje o výsledkoch volieb do Národnej rady, uskutočnených v rokoch 1994, 1998 a 2002, na úrovni obcí SR. Súbor obcí SR sme zjednotili na stav zodpovedajúci administratívne členeniu SR k 1. októbru 2002 (2 876 obcí, z toho 138 miest). Intenzitu podpory každého z vyššie uvedených politických subjektov sme zaznamenali na pracovných mapách so šesťstupňovou legendou. Pri jej zostavení sme vychádzali z percentuálneho podielu hlasov pre každý subjekt na celoštátnom počte odovzdaných hlasov, ktorý sme označili ako P . Jednotlivé stupne legendy sme pre každý politický subjekt vymedzili hodnotami 0 až $0,5 P$; $0,5 P$ až $0,75 P$; $0,75 P$ až P ; P až $1,25 P$; $1,25 P$ až $1,5 P$; $1,5 P$ až maximálne zaznamenaná hodnota na úrovni obcí SR. Z technických dôvodov, určovaných najmä rozmermi uverejnených máp, sme na publikovanie pripravili zjednodušený kartografický obraz podpory jednotlivých subjektov s dvojestupňovou legendou (obr. 1 až 5) informujúcu o areáloch s ich podpriemernou (0 až P) resp. nadpriemernú podporou (P až maximálne zaznamenaná hodnota na úrovni obcí SR).

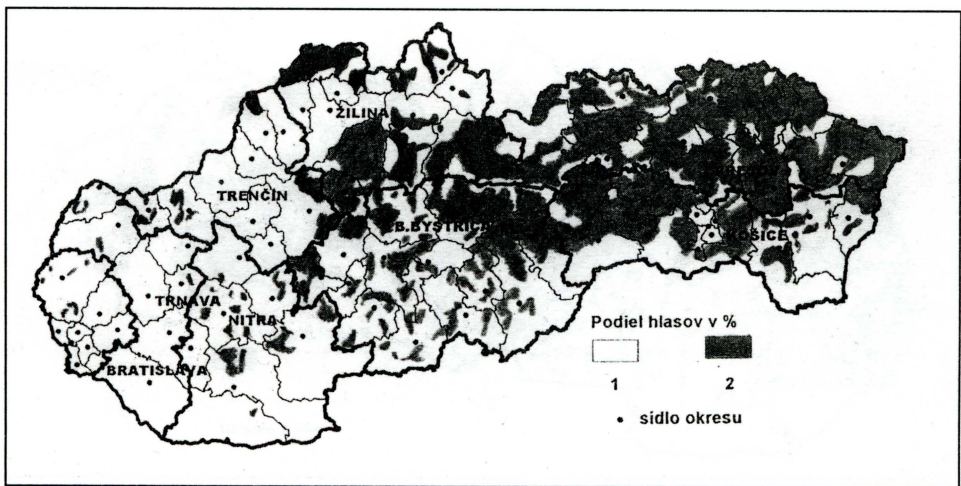
2. Základné črty regionálneho obrazu popory nových subjektov

2. 1. Združenie robotníkov Slovenska

ZRS sa konštituovalo v období medzi parlamentnými voľbami 1992 a 1994 ako ľavicová strana, ktorá mala osloviť voličov bez ohľadu na ich sociálnu príslušnosť, profesiu, národnosť, náboženské vyznanie a vzdelanostnú úroveň. Vo voľbách do Národnej rady SR uskutočnených 30.9. a 1.10. 1994 zaujalo šieste miesto medzi siedmimi politickými subjektami, ktoré po týchto voľbách získali kreslá v slovenskom parlamente.

Charakteristickou regionálnou črtou volebných výsledkov ZRS je vysoké zastúpenie jeho nadpriemernej podpory vo východnej tretine a v centrálnej oblasti strednej časti republiky. Na zostávajúcim území SR zaznamenala táto strana prevažne podpriemerný podiel hlasov (obr. 1).

ZRS má najväčší územný rozptyl podpory zo všetkých sledovaných subjektov. Polovicu celoštátne zaregistrovaných hlasov získalo v 83, dve tretiny

Obr. 1 – Podiel hlasov pre Združenie robotníkov Slovenska (1994); 1 – 0–7,33 %; 2 – 7,34–55,56 %

Tab. 2 - Koncentrácia hlasov nových politických subjektov v obciach

Podiel na celkovom počte hlasov	Počet miest a obcí				
	ZRS 94	DÚ 94	SOP 98	ANO 02	Smer 02
0–25 %	15	2	5	7	9
0–33 %	27	5	11	13	18
0–50 %	83	18	39	40	50
0–66 %	289	57	131	130	180
0–75 %	522	138	295	303	384
0–90 %	1 234	733	1001	995	1068
90–100 %	1 642	2 143	1 875	1 881	1 808

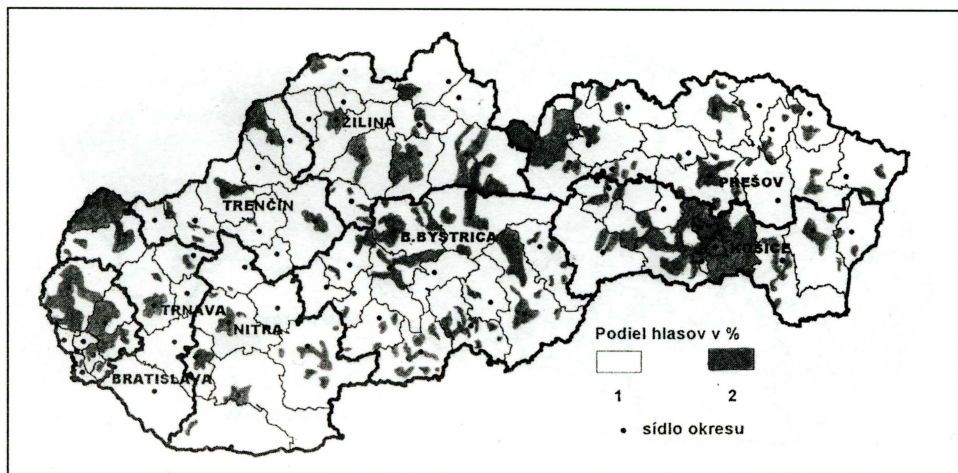
v 289 sídlach SR. Územný rozptyl prvých 50 % hlasov ZRS je teda štvornásobne väčší ako v prípade DÚ a dvojnásobne väčší ako u SOP a ANO (tab. 2).

Z politických subjektov, ktoré sledujeme má ZRS najnižší rozdiel medzi (mierne nadpriemernou) podporou v mestách (7,6 %) a (mierne podpriemernou) podporou vo vidieckych obciach SR (7,2 %). Pomerne rovnomerne sú zastúpení voliči tiež v hlavných veľkostných typoch obcí SR, najmenej v mestách nad 50 tisíc obyvateľov (6,7 %) a najviac v obciach do 500 obyvateľov (8,0 %). Existujúce rozdiely súvisia s polohou miest voči regiónom zvýšenej resp. zníženej podpory ZRS.

2. 2. Demokratická únia Slovenska

Aj DÚ sa objavila na slovenskej politickej scéne v medzivolebnom období 1992–94. Jej vznik súvisel s aktivitou poslancov Národnej rady SR, ktorí na jar roku 1994 opustili rady poslaneckého klubu HZDS a vytvorili nové politické zoskupenie. V jesenných voľbách 1994 získala DÚ 8,57 % hlasov, ktoré jej zabezpečili piatu pozíciu v skupine politických subjektov pôsobiacich v nasledujúcom období v NR SR.

DÚ sa stala politickým subjektom uprednostňovaným predovšetkým mestským obyvateľstvom. V mestách, v ktorých sa vo voľbách 1994 sústreďovala menej ako polovica (46,9 %) všetkých platných hlasov na Slovensku, zaregist-

Obr. 2 – Podiel hlasov pre Demokratickú úniu Slovenska (1994); 1 – 0–8,56 %; 2 – 8,57–44,62 %

rovala DÚ viac ako dve tretiny (68,5 %) svojich voličov. Túto skutočnosť potvrdzuje aj obr. 2, na ktorom vidno, že nadpriemernú podporu získala DÚ najmä v sídlach okresov a že kompaktnějšíe územia s nadpriemernou podporou DÚ sa nachádzajú iba v záhorskej časti zázemia Bratislavy, v tesnom okolí Banskej Bystrice a Zvolena, ako aj širšom okolí Košíc.

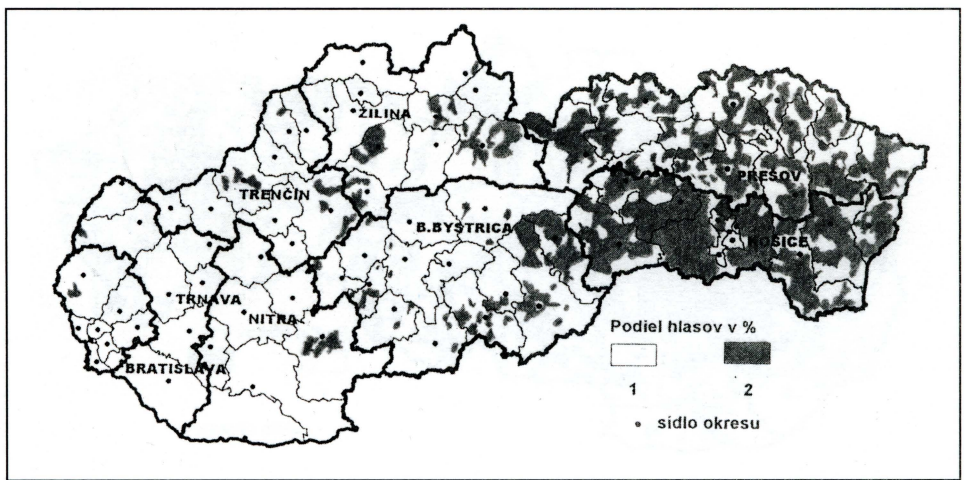
V porovnaní so ZRS dostala DÚ o 35 tis. hlasov (1,2 %) viac pri podstatne vyššej regionálnej koncentrácii voličov. Ako potvrdzujú údaje zaradené do tab. 2 DÚ získala viac ako štvrtinu hlasov v dvoch mestách SR (Bratislava, Košice), viac ako tretinu v 5 mestách (+ Nitra, Prešov, Žilina) a polovica jej voličov bola sústredená len v 18 mestách SR.

Vo veľkostných skupinách obcí SR postupne klesá podiel hlasov DÚ od miest nad 50 tis. obyvateľov (15,5 %) po obce s menej ako tisíc obyvateľmi (4,99 %). Z väčších miest SR nepodporili nadpriemerne DÚ najmä voliči centier položených vo významnejších regiónoch preferencie HZDS (Považská Bystrica, Topoľčany, Čadca, Dubnica n. V., Partizánske a i.) a SMK (Komárno, Dunajská Streda).

2. 3. Strana občianskeho porozumenia

SOP mala zakladajúci snem začiatkom apríla 1998, čiže iba necelého pol roka pred jesennými parlamentnými voľbami. Vznikla ako politický subjekt, ktorý si kládol za úlohu vytvoriť atmosféru porozumenia medzi občanmi a rozšíriť zoskupenie strán vystupujúcich v opozícii voči HZDS. Hoci jej predstavitelia očakávali na základe predbežných prieskumov vyššiu podporu, napokon sa na jeseň 1998 dostala do slovenského parlamentu ako posledný zo šiestich úspešných politických subjektov s 8,09 percentami hlasov.

Charakteristickou črtou regionálneho obrazu volebných preferencií SOP je koncentrácia zvýšenej podpory na východnom Slovensku, osobitne na území Košického kraja (obr. 3). Táto jednoznačne súvisí s dlhoročným pôsobením vedúcej osobnosti SOP, ktorou bol v predvolebnom období roku 1998 Rudolf Schuster. Neskorší druhý prezident SR pôsobil dlhý čas v rôznych vedúcich

Obr. 3 – Podiel hlasov pre Stranu občianskeho porozumenia (1998); 1 – 0–8,08 %; 2 – 8,09–46,05 %

funkciách v Košiciach i na úrovni Košického kraja, preto aktivity jeho politickej strany prijali miestni voliči s nadpriemernou odozvou.

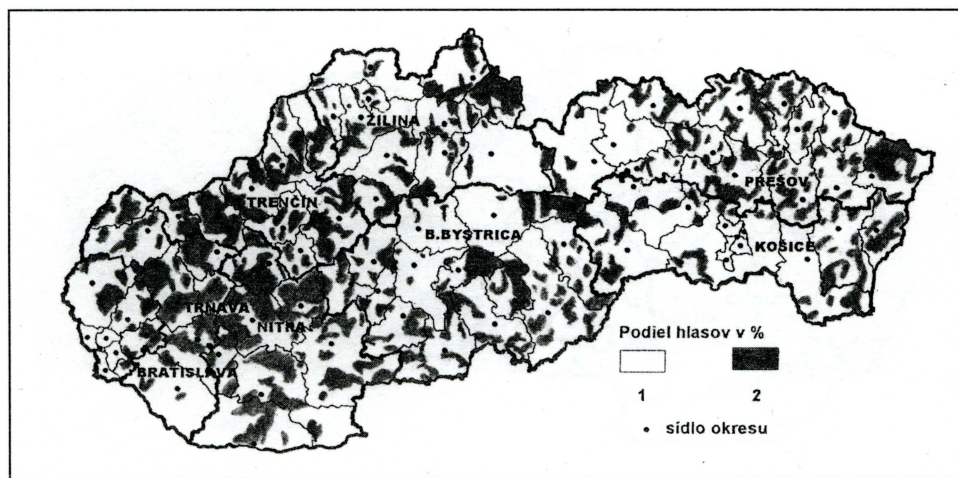
Z celoslovenského hľadiska je SOP stranou s prevažujúcou podporou mestských voličov, ktorí roku 1998 odovzdali 48,9 % hlasov. V sídlach mestského typu sa celkove sústreďovalo 64,9 % jej prívržencov. Existujú však výrazné rozdiely medzi intenzitou jej podpory v mestách na východnom resp. na strednom a západnom Slovensku. Nadpriemernú podporu získala vo všetkých 17 mestách Košického kraja a v 21 z 23 miest Prešovského kraja. Z 98 miest položených v zostávajúcej časti územia SR ju nadpriemerne podporili iba voliči v 21 mestách.

2. 4. Aliancia nového občana

ANO rozšírila slovenskú politickú scénu o nový pravicovo orientovaný subjekt pred parlamentnými voľbami uskutočnenými na jeseň 2002. Získala v nich šieste, zo siedmich miest zabezpečujúcich kreslá v NR SR. Z celoslovenského hľadiska získala približne rovnaký podiel hlasov ako tri vyššie spomínané politické subjekty, ale regionálna štruktúra jej podpory má znova svoje črty (obr. 4).

Rozmiestnenie areálov najnižšej podpory ANO v mnohom pripomína teritoriálnu štruktúru minimálnej podpory ZRS. Tiež sa nachádzajú na území západného Slovenska v ťažiskových regiónoch podpory HZDS (Kysuce, stredné Považie) a SMK (okresy Dunajská Streda, Komárno). Spolu 70 obcí, v ktorých ANO nezískalo ani jeden hlas je však rozmiestnených po celom Slovensku.

V mestách SR získala ANO o niečo vyššiu podporu (58,4 %), ako je ich podiel na celoštátnom počte hlasov odovzdaných v jesenných voľbách 2002 (56,4 %). Znova treba však poukázať na veľké rozdiely v podpore voličov miest ležiacich vo vyššie spomínaných oblastiach zvýšenej podpory ANO (Liptovský Hrádok, Spišská Belá, Kežmarok, Podolíneč, Liptovský Mikuláš, Trebišov), v ktorých získala ANO viac ako 15 % hlasov a miest položených v areáloch nízkej podpory tejto aliancie, kde zaznamenala menej ako 3 % hlasov (Šamorín, Kolárovo, Dunajská Streda, Turzovka, Veľký Meder, Čierna nad Tisou).

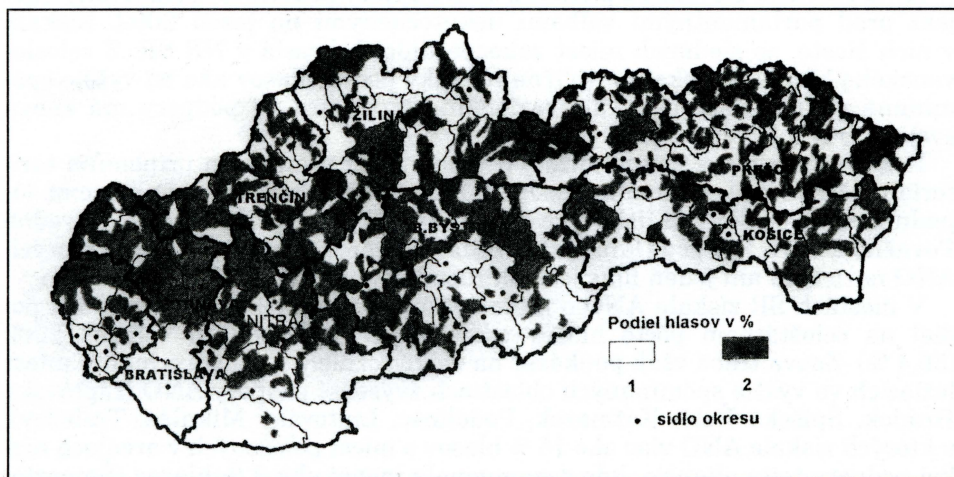

Obr. 4 – Podiel hlasov pre Alianciu nového občana (2002); 1 – 0–8,00 %; 2 – 8,01–46,30 %

2. 5. Smer

Smer vstúpil na slovenskú politickú scénu roku 1999 ako subjekt uchádzajúci sa o najmä o podporu ľavicovo orientovaných voličov, ktorí boli nespokojní s pôsobením iných ľavicových strán. Podarilo sa mu osloviť pomerne širokú voličskú základňu a hneď pri svojej volebnej premiére, v parlamentných voľbách uskutočnených na jeseň 2002, sa počtom získaných hlasov (387,1 tis.) zaradil na tretie miesto v rebríčku vedúcich politických strán na Slovensku. Stal sa tak najúspešnejšou novou stranou od parlamentných volieb roku 1992.

Smer patrí k politickým subjektom s podporou pomerne rovnomerne rozšírenou na celom území SR (obr. 5). Nie je to len dôsledok vyššej intenzity jeho podpory, ale tiež prejav jeho všeobecnej akceptovanosti, ktorá sa s výnimkou južného Slovenska prejavuje na celom jeho území. Jej zásluhou sú rozdiely

Obr. 5 – Podiel hlasov pre Smer (2002); 1 – 0–13,45 %; 2 – 13,46–52,00 %

Tab. 3 - Volebné výsledky nových politických subjektov podľa krajov

Kraj	ZRS 94		DÚ 94		SOP 98		ANO 02		Smer 02	
	abs.	%	abs.	%	abs.	%	abs.	%	abs.	%
Bratislavský	13 595	4,42	49 857	16,21	23 771	6,12	24 772	6,97	43 956	12,38
Trnavský	15 302	5,26	20 689	7,12	17 518	5,16	15 516	5,27	38 691	13,15
Trenčinský	21 028	6,55	20 254	6,31	19 711	5,49	19 216	5,72	47 749	14,23
Nitriansky	21 500	5,59	22 244	5,79	23 337	5,22	24 851	6,27	47 505	11,99
Žilinský	26 982	7,60	28 552	8,05	25 898	6,41	27 028	7,31	49 495	13,39
Banskobystrický	37 179	8,83	35 868	8,52	31 765	6,62	39 208	11,01	57 974	16,28
Prešovský	40 404	10,22	27 967	7,08	45 487	9,92	36 871	9,66	50 674	13,27
Košický	35 112	8,83	40 971	10,31	81 843	17,07	42 575	11,20	50 353	13,25
SR	211 102	7,34	246 402	8,57	269 330	8,09	230 037	8,01	386 397	13,46

Tab. 4 - Volebné výsledky nových politických subjektov podľa veľkostných skupín obcí

Počet obyvateľov	Počet obcí	Počet obyvateľov (2001)	ZRS 94		DÚ 94		SOP 98		ANO 02		Smer 02	
			abs.	%	abs.	%	abs.	%	abs.	%	abs.	%
0-499	1 169	322 099	24 462	8,01	16 030	5,25	23 838	7,20	19 923	10,69	34 781	18,66
500-999	783	554 259	28 695	7,33	18 692	4,78	29 795	6,88	23 654	8,00	44 012	14,88
1 000-2 499	644	982 583	40 441	6,71	34 146	5,66	43 893	6,45	36 462	7,04	72 215	13,94
2 500-4 999	156	531 680	18 929	7,74	14 443	5,90	19 878	7,18	17 420	6,50	32 355	12,07
5 000-9 999	52	363 618	11 042	7,96	9 311	6,71	12 822	7,91	11 784	6,29	17 615	9,40
10 000-24 999	44	730 555	24 483	8,27	24 353	8,22	27 835	7,78	24 218	6,58	48 426	13,17
25 000-49 999	17	578 984	21 793	7,88	29 035	10,50	29 517	8,72	30 211	9,98	42 361	13,99
50 000 a viac	11	1 310 045	41 257	6,70	100 392	16,30	81 752	10,53	66 365	8,93	94 632	12,73
SR	2 876	5 373 823	211 102	7,34	246 402	8,57	269 330	8,09	230 037	8,01	386 397	13,46

v intenzite podpory Smeru na krajskej úrovni zo sledovaných subjektov najnižšie (tab. 3).

Vzhľadom na všeobecné rozšírenie voličov Smeru je táto strana úspešne zastúpená na vidieku, keď v nemestských sídlach zaregistrovala 47 % hlasov, hoci v nich žilo iba 44 % voličov. Má tiež najvyššiu úspešnosť v malých i stredne veľkých obciach SR (tab. 4). Napriek tomu dve tretiny hlasov odovzdaných pre Smer sa sústreďuje v 180 mestách a obciach SR.

3. Index otvorenosti

Skutočnosť, že sa do slovenského parlamentu v troch po sebe nasledujúcich parlamentných voľbách – okrem dlhodobejšie pôsobiacich politických subjektov – dostali tiež také, ktoré vznikli iba niekoľko mesiacov pred voľbami, potvrdzuje, že štruktúra slovenskej politickej scény nie je zatiaľ stabilizovaná. V tejto súvislosti je z geografického aspektu zaujímavá najmä otázka, v ktorých oblastiach SR nadobúda podpora takýchto nových politických subjektov najväčšiu intenzitu. Databáza údajov, ktoré sme mali k dispozícii, umožňuje takéto oblasti identifikovať za pomoci kvantitatívneho ukazovateľa, ktorý nazývame *index otvorenosti* (I_o).

Pri konštrukcii I_o sme hodnotám percentuálneho podielu, ktorý nové strany získali v jednotlivých obciach, pridelili balovú hodnotu a_1 až a_n . Balovú hodnotu a_n pre stranu n sme určili tak, že sme podielu hlasov n -tého nového politického subjektu (p_n) pridelili niektorú hodnotu od 1 po 6, podľa kľúča

uvedeného v tab. 5. Hodnoty I_o sme potom vypočítali pre každú obec podľa vzorca:

$$I_o = (a_1 + a_2 + \dots + a_n),$$

kde

I_o – je index otvorenosti určitej obce

a_n – balová hodnota za stranu n .

Pri piatich analyzovaných nových stranách sa môžu hodnoty I_o pohybovať od 5 do 30. Čím vyššie sú hodnoty indexu otvorenosti tým vyššia bola celková podpora analyzovaných nových strán voličmi obce. Možno teda povedať, že obce s najvyššími hodnotami I_o boli najviac otvorené voči novým politickým subjektom. A obrátene. V obciach s najnižšími hodnotami I_o sa sústreďujú voliči, ktorí boli najmenej ochotní podporiť nové politické strany.

Štruktúru I_o umožňujú čiastočne dokumentovať údaje zaradené do tab. 6. Vidno z nich, že na nízkych hodnotách indexu otvorenosti sa podieľajú najmä výraznejšie podpriemerné hodnoty (balový stupeň 1 a 2), ktoré zaznamenali DÚ

Tab. 5 – Balové hodnoty pre index otvorenosti

Interval podielu volebnej podpory strany n (P-celoštátny podiel hlasov strany n v %)	Balová hodnota I_o
0-0,49 P	1
0,5 P-0,74 P	2
0,75 P-0,99 P	3
P-1,24 P	4
1,25 P-1,49 P	5
1,5 P a viac	6

Tab. 6 – Štruktúra indexu otvorenosti

I_o	Počet obcí				
	ZRS 94	DÚ 94	SOP 98	ANO 02	Smer 02
1	656	1 520	1 064	910	590
2	435	635	615	563	419
3	441	324	327	469	700
4	387	200	288	348	606
5	609	94	165	213	362
6	348	103	417	373	199

Tab. 7 – Zastúpenie indexu otvorenosti podľa krajov

Kraj	Počet obcí			
	$I_o=5-10$	$I_o=11-19$	$I_o=20-29$	Spolu
Bratislavský	14	55	7	76
Trnavský	114	129	6	249
Trenčiansky	133	135	7	275
Nitriansky	175	164	6	345
Žilinský	109	152	52	313
Banskobystrický	164	261	88	513
Prešovský	66	450	148	664
Košický	87	164	190	441
SR	862	1 510	504	2 876

(v 2 155 obciach) a SOP (v 1 679 obciach). Na druhej strane na najvyšších hodnotách I_o sa podieľa výraznejšie nadpriemerná podpora ZRS (balový stupeň 5 a 6), zaznamenaná v 957 obciach SR (tab. 6).

3. 1. Obce s vysokými hodnotami indexu otvorenosti

Ani jedna z obcí SR nedosiahla maximálnu teoretickú hodnotu indexu otvorenosti $t. j. 30$. Hodnoty od 20 do 29, ktoré považujeme za vysoké hodnoty indexu otvorenosti, sme zaznamenali v 504 obciach SR, príslušných do všetkých krajov, zastúpených však len v 49 zo 70 nemestských okresov Slovenska.

Najhojnejší výskyt obcí s vysokými hodnotami I_o je na území Košického kraja (tab. 7). Tvoria tu jediný výraznejší homogénny región na území SR, ktorý sa ťahá od okresu Gelnica na východ cez územie okresu Košice-okolie po západnú polovicu okresu Trebišov. Patrí k nemu viac ako 150 obcí, z ktorých len o niečo viac ako desať má hodnoty I_o menšie ako 20. Jeho súčasťou sú aj všetky štyri mestské okresy Košíc.

Voliči tohoto regiónu vyslovili z nových strán najintenzívnejšiu

podporu SOP, ktorá nezaznamenala balovú hodnotu 6 iba v 9 obciach a ANO, ktorá nezískala najvyššiu hodnotu v 44 obciach tejto oblasti. Slabšie úspechy tu zaznamenali Smer (priemer 3,7 na jednu obec) a DÚ (3,9 na jednu obec). V mestských častiach Košíc prispela k vysokým hodnotám I_0 najmä intenzívna podpora SOP a čiastočne tiež DÚ a ANO.

Na západe Košického kraja patria k „otvoreným“ obciam sídla centrálnej časti okresov Spišská Nová Ves a Rožňava, spolu s ich administratívnymi centrami. V týchto sídlach získali vysokú podporu hlavne ZRS (priemer balovej hodnoty na obec 5,5) a SOP (priemer balovej hodnoty na obec 5,2). Hodnoty indexu otvorenosti (priemer na obec 21,5) znižuje výrazne podpriemerný podiel hlasov pre DÚ (priemer balovej hodnoty na obec 2,1).

V okrese Michalovce patria k obciam s vysokými hodnotami indexu otvorenosti najmä sídla jeho severnej časti. Tvoria nevelký región v okolí okresného centra, v ktorom sa dokumentujú vplyvy vysokej podpory ANO i SOP a zvýšenej podpory Smeru i ZRS. Smerom na východ pokračuje úzky, nesúvislý pás takýchto obcí naprieč územím okresu Sobrance k východným hraniciam SR.

Na území Prešovského kraja sa nachádza celkovo 148 obcí s vysokými hodnotami indexu otvorenosti, ktoré sú rozptýlené do viacerých menších areálov oddelených rozľahlejšími plochami vyplnenými obcami s nižšími hodnotami I_0 . Pozoruhodnejšie zastúpenie majú iba v okresoch Poprad, Kežmarok, Prešov, Humenné a Bardejov.

Najväčší areál tvorí pás podtatranských obcí, ktorý zaberá severnú časť okresu Poprad a juhozápadnú časť okresu Kežmarok. Patria k nej aj mestá Poprad, Svit a Kežmarok. Vysoké hodnoty I_0 tu súvisia s nadštandardnou podporou ANO, SOP a ZRS. Vo väčšine obcí zostávajúcích okresov Prešovského kraja sa poradie najintenzívnejšie podporovaných nových strán mení na SOP, ZRS, ANO. Rovnako ako v Košickom, aj v Prešovskom kraji patria k typu obcí s vysokými hodnotami indexu otvorenosti všetky okresné sídla.

V Banskobystrickom kraji sa 88 obcí s vysokými hodnotami indexu otvorenosti vyskytuje najmä v troch zreteľnejšie vystupujúcich areáloch. Najviac voličov sa sústreďuje v areáli rozloženom v okolí Banskej Bystrice, ktorý zasahuje aj do severnej časti okresov Zvolen a Žiar nad Hronom. Patrí k nemu asi 20 obcí, medzi nimi aj Banská Bystrica a Zvolen. Vo vidieckych obciach dominuje podpora ANO a ZRS, v mestách ANO a DÚ.

Druhý areál sa rozkladá na styku centrálnej časti okresu Brezno a severnej časti okresu Rimavská Sobota. Tvoria ho viac ako 10 obcí s pomerne rozľahlými chotármí. Patria k nemu aj mestá Brezno, Tisovec, Hnúšťa, v ktorých rovnako ako v celom areáli, dominuje vysoko nadpriemerná podpora ANO a ZRS.

Tretí areál obcí s vysokými hodnotami indexu otvorenosti na území Banskobystrického kraja tvorí pás obcí ťahajúci sa od severovýchodnej časti okresu Veľký Krtíš, cez centrálnu časť okresu Lučenec, južnú časť okresu Poltár na západ centrálnej časti okresu Rimavská Sobota. Jeho voliči tiež uprednostňovali hlavne ANO a ZRS.

Na území Žilinského kraja sa obce s vysokými hodnotami indexu otvorenosti vyskytujú iba v Liptovskej a Turčianskej kotline. Na Liptove sa nachádza viac ako 20 takýchto obcí, rozložených najmä v okolí Liptovského Mikuláša. Výrazne nadpriemernú podporu tu získala len ANO a čiastočne ZRS. DÚ však podporili ich voliči zväčša podpriemerne. Z troch miest príslušných do tohoto areálu je „najotvorenejšia“ voličská základňa v Liptovskom Hrádku ($I_0 = 25$).

V Turčianskej kotline lemuje viac ako 25 obcí s vysokými hodnotami indexu otvorenosti východné stránne Malej Fatry na západe okresov Martin a Tur-

čianske Teplice. Najúspešnejšími tu boli ZRS, ANO a Smer, v Martine však DÚ, ktorá sa v iných obciach tohoto areálu nepresadila.

Na území štyroch západoslovenských krajov sa obce obcí s vysokými hodnotami indexu otvorenosti vyskytujú iba výnimočne (spolu ich je 26). Patria k nim obce rôznej veľkostnej kategórie, pre ktoré je spoločná zvýšená volebná podpora Smeru a hodnoty I_o od 20 do 22. Kompletne sú medzi nimi zastúpené okresné centrá Záhoria.

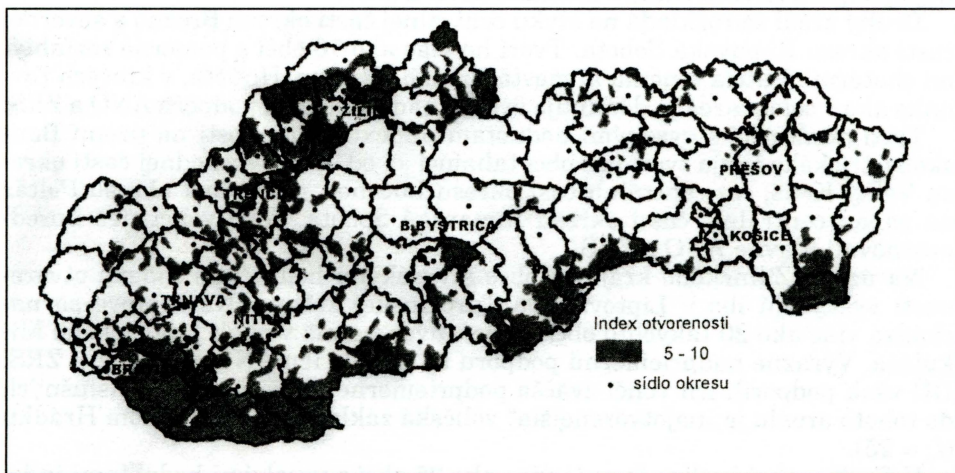
Zo 138 miest SR má hodnoty indexu otvorenosti väčšie ako 20 takmer polovica (spolu 63). V porovnaní s vidieckymi obcami tohoto typu (415 z 2 738) je teda podstatne viac „otvorené“ mestské obyvateľstvo ako voliči žijúci na dedinách. Platí to najmä o všetkých mestách východného Slovenska (s výnimkou Medzeva, Veľkých Kapušian a Strážskeho). Najvyššie hodnoty I_o majú Trebišov, Michalovce, Prešov, Košice, Sabinov, Strážske, Gelnica, Medzilaborce, Poprad, Kežmarok, ale tiež Liptovský Mikuláš, Martin, Vrútky, Hnúšťa, Revúca, Veľký Krtíš.

3. 2. Obce s nízkymi hodnotami indexu otvorenosti

Za obce s nízkymi hodnotami indexu otvorenosti považujeme obce, v ktorých sa hodnoty I_o pohybujú od 5 do 10. Na Slovensku ich je spolu 862. Rozšírené sú zväčša nerovnomerne. Súvislejšie oblasti vytvárajú iba pri južných hraniciach republiky a v okolí stredného toku Váhu (obr. 6).

V južnej pohraničnej oblasti súvisí výskyt obcí s nízkymi hodnotami indexu otvorenosti so zastúpením maďarského etnika, ktoré vo všetkých sledovaných parlamentných voľbách stabilne odovzdalo svoje hlasy strane zastupujúcej maďarskú koalíciu. V súvislosti s tým tu môžeme podľa Mazúrovho členenia oblastí s miešaným slovensko-maďarským obyvateľstvom (Mazúr 1974) rozlišovať tri regióny výskytu obcí s nízkymi hodnotami indexu otvorenosti – región Podunajskej roviny, región juhoslovenských kotlín a bodrožsko-latorický región.

K regiónu Podunajskej roviny patrí pohraničná časť juhozápadného Slovenska. Jeho jadro, tvorené celým územím okresov Dunajská Streda a Komárno, lemuje niekoľko obcí južnej časti okresov Galanta, Šaľa, Nové Zámky.

Obr. 6 – Obce s nízkymi hodnotami indexu otvorenosti (I_o od 5 do 10)

Na severovýchode k nemu patria tiež južné obce okresov Levice a Veľký Krtíš.

Zo 107 obcí jadrových okresov zaznamenalo 85 najnižšiu hodnotu indexu otvorenosti, t. j. ani jedna z nových strán v nich nezískala viac hlasov ako bola polovica hodnoty jej celoštátneho priemeru. Ďalších 16 obcí má hodnoty I_o od 6 do 10, takže iba 6 obcí okresov Dunajská Streda (Kvetoslavov, Bellova Ves, Hviezdoslavov) a Komárno (Dulovce, Lipovce, Mudroňovo), nepatrí k typu obcí s nízkymi hodnotami indexu otvorenosti.

Podobná je tiež situácia v obciach s vyšším zastúpením maďarského etnika na území okresov Nové Zámky, Levice a Veľký Krtíš. Vo všetkých 28 obciach okresu Nové Zámky, v ktorých podiel Maďarov je menej ako 50 % dosahuje I_o hodnoty 8 až 18. V každej z 32 obcí tohoto okresu, kde tvorí maďarské etnikum viac ako 50 % obyvateľov sú hodnoty I_o menšie ako 8, z nich v 25 obciach nadobúdajú minimálnu hodnotu ($I_o = 5$).

Región juhoslovenských kotlín tvorí pomerne úzke pásmo obcí, ktoré lemujú hranice SR na juhu okresov Lučenec, Rimavská Sobota, Revúca, Rožňava. Aj v ňom sa nízke hodnoty I_o viažu na obce s vyšším podielom Maďarov. Kým takéto obce tvoria homogénne územie s nízkou „otvorenosťou“ voči novým stranám, hneď v ich susedstve sa nachádzajú obce s dvojnásobne vyššími hodnotami indexu otvorenosti.

Osobitne veľké sú rozdiely I_o na území okresu Trebišov, ktorého východnú časť vyplňuje nevelký bodrožsko-latorický región obcí s nízkymi hodnotami indexu otvorenosti, zasahujúci aj na juh okresu Michalovce. To preto, že západná časť okresu Trebišov patrí k regiónu obcí s vysokými hodnotami I_o . Tesné susedstvo obcí oboch typov svedčí o tom, že etnická príslušnosť je významným faktorom ovplyvňujúcim volebné správanie obyvateľstva na južnom Slovensku.

Mestá patriace do vyššie spomínaných troch regiónov položených pri južných hraniciach SR sa od väčšiny slovenských miest odlišujú nízkymi hodnotami indexu otvorenosti. Platí to najmä o mestách juhozápadného Slovenska, z ktorých Dunajská Streda, Gabčíkovo, Veľký Meder, Kolárovo ($I_o = 5$), Šamorín ($I_o = 6$), Štúrovo ($I_o = 7$) a Komárno ($I_o = 8$) zdola uzatvárajú poradie slovenských miest zostupne zoradených podľa hodnoty indexu otvorenosti.

Druhá, severozápadná oblasť výskytu obcí s nízkymi hodnotami indexu otvorenosti sa rozkladá na území okresov Topoľčany, Bánovce nad Bebravou, Trenčín, Ilava, Púchov, Považská Bystrica, Bytča, Žilina a Kysucké Nové Mesto. Vo svojej južnej časti je územne menej homogénna, od Ilavy na sever však k nej patrí až 90 % obcí každého okresu. Jej územie je v podstate totožné s územím jadrového regiónu podpory HZDS na Slovensku (Mariot 2003). Práve vysoký podiel hlasov tradične odovzdávaných HZDS spôsobuje, že iné, najmä nové politické subjekty, tu majú prevažne podpriemernú podporu voličov.

V porovnaní s vyššie opisovanou južnou oblasťou sa v severozápadnej oblasti v menšom počte vyskytujú obce s minimálnymi hodnotami I_o (5 a 6). Spôsobuje to skutočnosť, že niektoré z nových strán tu nezaznamenali najnižšie hodnoty podpory. Platí to najmä o Smere a DÚ (Mariot 2003). Smer získal v južných okresoch tejto oblasti dokonca nadpriemerné hodnoty aj na celookresnej úrovni. DÚ profitovala hlavne z nadštandardnej podpory v mestách. Aj preto, okrem Krásna nad Kysucou a Rajca, žiadne z miest severozápadnej oblasti nepatrí k typu sídiel s nízkymi hodnotami indexu otvorenosti.

Okrem spomínanej južnej a severozápadnej oblasti sú sídla tohoto typu rozmiestnené na území SR iba sporadicky a separovane. Malú výnimku tvorí územie okresu Tvrdosín, kde má nízke hodnoty I_o 12 z 15 obcí, vrátane okres-

ného sídla. Vo väčšine okresov SR nepresahuje podiel takýchto obcí tretinu (na západe) až desatinu (stred a východ SR). V piatich okresoch obce s nízkymi hodnotami indexu otvorenosti úplne absentujú (Malacky, Martin, Liptovský Mikuláš, Poprad, Gelnica).

Mimo vyššie opísaných oblastí má v obciach s nízkymi hodnotami I_o najnižšiu podporu predovšetkým DÚ. V západnej polovici SR k nej pristupuje ešte SOP a ANO. Na celoštátnej úrovni je najúspešnejší v týchto obciach Smer (s vyššou intenzitou podpory v západnej polovici republiky). Zo slovenských miest položených mimo južnej a severozápadnej oblasti majú nízke hodnoty indexu otvorenosti iba 4 malé mestá (Hriňová, Sahy, Kráľovský Chlmec, Rajec).

4. Záver

Analýzy volebných preferencií ZRS, DÚ, SOP, ANO a Smeru umožňujú získať konkrétnejšiu predstavu o regionálnych rozdieloch v ochote voličov rôznych oblastí SR akceptovať nové politické subjekty rozširujúce slovenskú politickú scénu. Dokumentujú, že takéto rozdiely skutočne existujú a do určitej miery ich umožňujú aj kvantitatívne diferencovať.

Zo 138 miest SR má hodnoty indexu otvorenosti väčšie ako 20 takmer polovica (spolu 63). V porovnaní s vidieckymi obcami tohoto typu (415 z 2 738) je teda podstatne viac „otvorené“ mestské obyvateľstvo ako voliči žijúci na dedinách. Platí to najmä o všetkých mestách východného Slovenska (s výnimkou Medzeva, Veľkých Kapušian a Strážskeho). Najvyššie hodnoty I_o majú Trebišov, Michalovce, Prešov, Košice, Sabinov, Strážske, Gelnica, Medzilaborce, Poprad, Kežmarok, ale tiež Liptovský Mikuláš, Martin, Vrútky, Hnúšťa, Revúca, Veľký Krtíš.

O proti tomu „uzavretosť“, prejavujúca sa malou ochotou akceptovať nové politické subjekty sa regionálne viaže na jadrové oblasti podpory SMK (na juhu SR) a HZDS (na severozápade SR). Medzi týmito dvomi typmi obcí nejestvuje výraznejšia prechodná zóna. Miestami má ich hranica líniový charakter, napr. na styku okresov Žilina a Martin, či dokonca v rámci jedného okresu (Trebišov).

V južnej pohraničnej oblasti súvisí výskyt obcí s nízkymi hodnotami indexu otvorenosti so zastúpením maďarského etnika, ktoré vo všetkých sledovaných parlamentných voľbách stabilne odovzdalo svoje hlasy strane zastupujúcej maďarskú koalíciu.

Osobitne veľké sú rozdiely I_o na území okresu Trebišov, ktorého východnú časť vyplňuje nevelký bodrožsko-latorický región obcí s nízkymi hodnotami indexu otvorenosti, zasahujúci aj na juh okresu Michalovce. To preto, že západná časť okresu Trebišov patrí k regiónu obcí s vysokými hodnotami I_o . Tesné susedstvo obcí oboch typov svedčí o tom, že etnická príslušnosť je významným faktorom ovplyvňujúcim volebné správanie obyvateľstva na južnom Slovensku.

Veľmi všeobecne možno konštatovať, že „otvorenosť“ voličskej základne vzrastá od západu na východ a so vzrastom počtu obyvateľov sídiel.

Literatúra:

- BARÁTH, J., SZÖLLÖS, J., ČERNÁK, P. (1995): Analýza stability územia volebnej podpory vybraných politických strán (na základe výsledkov volieb 1990, 1992 a 1994). Geografický časopis, 47, SAV, Bratislava, č. 4, s. 247-259.
- BRUNN, S. D., VLČKOVÁ, V. (1994): Parties, candidates and competitive regions in the 1992 Slovak National Council elections. Geografický časopis, 46, SAV, Bratislava, č. 3, s. 231-246.
- MARIOT, P. (1991): Priestorové hodnotenie výsledkov volieb do SNR (1990). Geografický časopis, 44 SAV, Bratislava, č. 3, s. 231-249.
- MARIOT, P. (1993): Die Wahlen in den Slowakischen Nationalrat in den Jahren 1990 und 1992. Geographische Zeitschrift, Hamburg, č. 1-2, s. 82-97.
- MARIOT, P. (1994): Spatial aspects of the 1994 elections for the National Council of the Slovak Republic. Moravian Geographical Reports, 4, Brno, č. 1. s. 52-60.
- MARIOT, P. (1997): Slovak Republik Nationalities-Religiousness-Electoral Preferences. Földrajzi Értesítő, č. 3-4, Budapešť, s. 183-189.
- MARIOT, P. (1998a): Špecifická volebných preferencií obyvateľov okresných miest SR v roku 1994. In: Mikulík, O., Mariot, P. (eds): Podobnosti a rozdíly vývoje miest ČR a SR po roce 1990. Brno, s. 17-27.
- MARIOT, P. (1998b): Tree levels of territorial differentiation of political preferences in the territory of the SR. Geographica Slovenica, č. 31, Ljubljana, s. 223-229.
- MARIOT, P. (1999): Štruktúra volebných preferencií obyvateľov najväčších miest Slovenska. Geografický časopis, 51, SAV, Bratislava, č. 2, s. 153-175.
- MARIOT, P. (2000): Regional aspects of results of the 1999 presidential elections in Slovakia. Moravian Geographical Reports, 10, Brno, č. 2, s. 14-24.
- MARIOT, P. (2001): Model politickej scény na Slovensku. In: Mariot, P., Mikulík, O. (eds): Stav a vývoj socioekonomického systému v SR a v ČR na prelome tisícročí, Bratislava, s. 71-76.
- MARIOT, P. (2003): Teritoriálne aspekty volebnej podpory Hnutia za demokratické Slovensko. Geografický časopis, 55, SAV, Bratislava, č. s. 3-19.
- SZÖLLÖS, J. (2000): Stabilita území volebnej podpory vybraných politických strán a ich zoskupení na Slovensku v rokoch 1990-1998. Geografický časopis, 52, SAV, Bratislava, č. 3, s. 243-267.
- VLČKOVÁ, V. (1997): Geografické aspekty výsledkov volieb do SNR a Národnej rady SR (1990-1992-1994). Elita, Bratislava, 76 s.

Summary

REGIONAL ASPECTS OF ACCEPTATION OF THE NEW SUBJECTS IN THE SLOVAK POLITICAL ARENA

The author observes the fact that after 1994 a new political subject always appeared at the occasion of each election to the National Council of the Slovak Republic (Tab. 1). He states that ZRS gathered more votes in the eastern third and in the middle of the central part of the Republic (Fig. 1). DÚ is preferred by urban population (Fig. 2), SOP obtained an increased support in eastern Slovakia (Fig. 3), ANO was preferred by the voters of the region of Banská Bystrica and eastern Slovakia (Fig. 4) and the voters of Smer were spread regularly all over Slovakia (Fig. 5).

The author used the index of openness (I_o) to assess regional differences in voters willingness to accept the new political subjects computed for each community as the sum of I_o values for the individual parties (Tab. 5). The communities with high rates of the index (I_o from 20 to 29) are represented above all in the administrative region of Košice (Fig. 6), while the "openness" of voters increases from the west to the east and with increasing population in the settlements of the Slovak Republic. The communities with a low index of openness values (I_o from 5 to 10) are linked to the core areas of support to SMK next to southern borders of the country and the HZDS in the north-west of the Slovak Republic (Fig. 7).

- Fig. 1 – Votes for Združenie robotníkov Slovenska – ZSR (1994): a – 0–7.33 %, b – 7.34–55.56 %
- Fig. 2 – Votes for Demokratická únia Slovenska – DÚ (1994): a – 0–8.56 % b–8.57–4 4.62 %
- Fig. 3 – Votes for Strana občianskeho porozumenia – SOP (1998): a – 0–8.08 %, b – 8.09–46.05 %
- Fig. 4 – Votes for Aliancia nového občana – ANO (2002): a – 0–8.00 %, b – 8.01–46.30 %
- Fig. 5 – Votes for Smer (2002) a – 0–13.45 %, b – 13.46–52.00 %
- Fig. 6 – Communities with a low index of openness values (I_o 5–10)

(Pracovišťa autora: Geografický ústav SAV, Bratislava. Během redakčního zpracování článku autor zemřel.)

Do redakce došlo 15. 9. 2003